

INTRODUCCIÓ

Espais urbans: usos i transformacions

F. Xavier Medina,

Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed). Barcelona

Ricardo Sánchez,

Universitat Ramon Llull. Barcelona

Habitem ciutats i les ciutats ens habiten. Ocupem, construïm i redefinim els espais urbans imposant els nostres criteris (com a ciutadans, sigui quin sigui el nostre paper i el nostre poder de decisió dins l'entramat urbà), fruit d'un important nombre de moviments, d'eleccions i d'ocupacions diferenciades que donen lloc a situacions que s'escapen de qualsevol previsió.

Des d'aquesta perspectiva, el dossier que aquí introduïm presenta diferents visions de les ocupacions i de les transformacions dels espais urbans, dels projectes de ciutat pensada i habitada. La ciutat i els seus espais són pensats, construïts, viscuts i renegociats contínuament pels grups –formals o informals–, les institucions o simplement pels individus que redefeixen constantment els seus usos.

Manuel Delgado, en un article d'ambició introductòria i amb la ciutat de Barcelona com a rerefons, reflexiona sobre aquest viure urbà i el seu espai. Es tracta d'un espai urbà que resulta i al mateix temps suscita un determinat sistema de relacions socials, la característica singular de les quals és que el grup humà que les protagonitza no és tant una comunitat estructuralment acabada, sinó més aviat una proliferació de relacions polimorfes i inquietes, en un conjunt mòbil que només pot ser observat en l'instant precís en què es manifesta, i que està destinat a dissoldre's gairebé immediatament.

Mostra d'aquestes relacions fluïdes i variables, l'article de Ricardo Sánchez i Mateu Capell analitza la pràctica de l'esport informal en els espais públics de la ciutat de Barcelona. L'espai és utilitzat pels esportistes urbans, tot compartint-lo amb la resta d'usuaris convencionals i configurant una xarxa d'activitats físico-esportives urbanes que sovint se situen fora de la iniciativa, el control i la gestió dels actors institucionals que conformen el sistema esportiu modern (administracions públiques, clubs, federacions esportives, etc.). Els actors viuen i usen els espais en funció de necessitats, de voluntats, d'identitats i de relacions socials concretes que van molt més enllà dels límits pautats i que demostren, a més a més, les seves febleses a diferents nivells.

Una mostra concreta d'aquesta multiplicitat de relacions i d'interpretacions dels espais és analitzada per Mónica Lacarrieu a partir del cas del barri de La Boca (Buenos Aires), fent èmfasi en la producció material i simbòlica del conventillo –cases populars de veïnatge– en tant que “paisatge cultural”. El conventillo com a instrument diferenciador i homogeneïtzador al mateix temps, contribueix a reforçar els mecanismes de segregació i integració social, sempre des de processos històrics de durada indefinida que esbiaixen els sentits que se li han atribuït ambigüament i gairebé sempre, de manera interessada. L'apel·lació als processos històrics a l'interès social i cultural comú són els instruments de selecció social i d'establiment dels usos urbans; uns instruments que s'afronten a necessitats de negociació que no sempre són fàcils.

Sense abandonar la ciutat de Buenos Aires i conjuntament amb Barcelona, l'article de F. Xavier Medina i Marcelo Álvarez ens introdueix en les noves perspectives d'ús i de transformació dels espais mercadals en l'àmbit urbà, en tant que espais que avui dia han

assumit noves funcions i donat veu a nous actors. L'article analitza particularment exemples extrets de dos projectes específics conjunts duts a terme a Barcelona i Buenos Aires, a través dels quals es revisa l'actualitat i les perspectives de futur d'aquestes instal·lacions complexes dins l'entramat urbà en el qual s'hi troben.

Els espais urbans es veuen, doncs, immersos en lògiques urbanes tant internes com externes, les quals arrossegueu –o pretenen ser arrossegades– en molts casos les voluntats dels seus habitants, independentment del seu poder de decisió. L'article de Rachel Black i Mike Morris analitza les vies per mitjà de les quals es modelen les identitats urbanes durant el procés d'acollir uns Jocs Olímpics, tot centrant-se en els aspectes locals i urbans. A través dels casos de les ciutats de Torí i de Vancouver, els autors ofereixen una visió comparativa entre les estratègies d'ambdues ciutats, darrera seu dels Jocs Olímpics d'hivern 2006 la primera, propera seu la segona, l'any 2010.

Unes lògiques urbanes en constant evolució, i que són analitzades per Jordi Tresserras en relació amb de transformació del Ghetto de Venècia, el qual ha passat de ser un reducte jueu i un dels punts obscurs de la ciutat, a ser reconegut i promocionat com un producte cultural i turístic de primer ordre; i tot aquest procés, amb la participació activa dels diferents actors interessats: la comunitat jueva veneciana, les diferents administracions públiques i institucions privades diverses interessades en la conservació i promoció turístico-econòmica d'aquest patrimoni.

Aquesta evolució afecta sovint –no sense friccions– l'evolució de les mentalitats mateixes i la concepció de la societat a molts nivells. Aquest és el cas d'Istanbul, analitzat per Jordi Delclòs. La ciutat més moderna de Turquia, es veu encarada al repte de conjugar modernitat i tradició i de convertir-se en pont i en motor de canvi en el trànsit entre els continents asiàtic i europeu, entre Europa i el món musulmà, en un article on s'analitza el paper de l'actual Istanbul en els diferents debats tant polítics (com l'entrada de Turquia a la UE) com econòmics, socials i culturals de la Turquia i de l'Europa modernes.

Habitem ciutats i les ciutats ens habiten. Les aportacions a aquest dossier contribueixen a abundar en aquest debat d'una manera particularment pràctica, sobre el terreny. La més gran riquesa dels espais urbans és que són espais humans i que, per tant, estan vius.